

FIBULE ROMANE DIN DACIA POROLISSENSIS I. GHERLA

Pe teritoriul oraşului Gherla de astăzi s-a ridicat o importantă locuire în epoca romană. Aici, pe malul drept al Someşului Mic (amplasamentul actual al Combinatului de Prelucrare a Lemnului), a existat un castru roman de piatră, unde staţiona *ala II Pannoniorum*¹. În apropierea lui se afla şi aşezarea civilă, un *vicus*². Vestigiile castrului sunt acum complet distruse de extinderea combinatului industrial modern.

Cercetările arheologice asupra aşezărilor de epocă romană de la Gherla au fost puţine şi s-au concentrat aproape exclusiv asupra castrului. Primele sondaje arheologice au fost executate de K. Torma³. Cercetări mai ample a făcut Josef Ornstein, în ultimele decenii ale secolului trecut⁴. La începutul secolului nostru se plasează săpăturile mai sistematice ale lui Orosz Endre, care a şi publicat o bună parte a rezultatelor⁵. Cercetările întreprinse în 1937 sub conducerea lui Gherasim Pintea au rămas inedite⁶. Construirea uzinei moderne a distrus cea mai mare parte a castrului în anii 1960—1962; cu acest prilej s-au recoltat numeroase materiale arheologice, unele deosebit de importante⁷. Alte cercetări, de mai mică amploare, au vizat tot porţiunea încă păstrată a fortificaţiei romane⁸; numai sondajele de salvare din 1978⁹ şi 1980¹⁰ au fost publicate. Ultimele cercetări de salvare, încă tot inedite, au avut loc în 1981—1983, prilejuite de amplasarea unor construcţii industriale pe ultima porţiune păstrată a castrului roman¹¹. De-a lungul anilor, numeroşi colecţionari au adunat piese arheologice de pe cuprinsul locuirii antice; multe din

¹ E. Orosz, *Jelentés a szamosújvári római castellum praetoriumának ásátásáról Szamosújvár, 1907, passim*; *TIR* L 34, p. 60—61; D. Tudor, *Oraşe, tirguri şi sate în Dacia romană*, Bucureşti, 1968, p. 237—239.

² J. Ornstein, în *AEM*, 14, 1891, p. 168—174.

³ K. Torma, în *ErdMúz*, 1, 1859—1861, p. 30—44.

⁴ J. Ornstein, *op. cit.*, p. 168—180.

⁵ E. Orosz, *loc. cit.*; idem, *Armenia*, Szamosújvár. 21, 1907, p. 129—155; idem, în *ArchÉrt*, 29, 1909, p. 258—263.

⁶ M. Macrea, în *AISC*, 5, 1944—1948, p. 232⁴⁵.

⁷ D. Protase, în *Probleme de muzeografie*, Cluj, 3 (1964), p. 177—181; C. Daicovicu, D. Protase, în *JRS*, 51, 1961, p. 63—70; idem, în *ActaMN*, 1, 1964, p. 163—178; D. Protase, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 338—344; I. I. Russu, *Dacia şi Pannonia Inferior în lumina diplomei militare din anul 123*, Bucureşti, 1973, p. 11—14.

⁸ *Dacia*, 13, 1969, p. 251—252, nr. 90 (D. Protase, I. Chifor). Sondaje ale muzeului local, practicate sub conducerea prof. Al. Nicula după 1970 (informaţie verbală de la autorul lor, căruia îi mulţumim).

⁹ C. Pop, B. Jungbert, I. Chifor, în *Materiale*, 14, 1980, p. 664—667.

¹⁰ D. Protase, R. Ardevan, în *Materiale*, 15, 1983, p. 299—303.

¹¹ I. Mitrofan, R. Ardevan, A. Soroceanu, *Castrul roman de la Gherla, jud. Cluj*, raport prezentat la cea de-a XVII-a sesiune anuală de rapoarte arheologice, Ploieşti, 24—25 martie 1983 (manuscris).

acestea au ajuns în colecții particulare ori ale unor instituții nespecializate, apoi în general s-au risipit¹².

Materialele antice descoperite în această așezare s-au adunat îndeosebi în muzeele din Cluj-Napoca și Gherla¹³. Majoritatea lor au rămas încă nestudiate.

În rindurile care urmează ne-am propus să prezentăm doar fibulele romane descoperite la Gherla. Aceste piese antice constituie o categorie de artefacte foarte importantă, deoarece oferă bune posibilități de datare¹⁴. Din motivele arătate mai sus, nu este de așteptat în viitorul apropiat o creștere importantă a numărului lor prin descoperiri noi. Considerăm așadar studierea lor posibilă și utilă, inclusiv în perspectiva prelucrării integrale în viitor a tuturor rezultatelor cercetărilor arheologice de la Gherla.

Se cunosc astăzi 125 de fibule romane de la Gherla. Dintre acestea, 12 au fost publicate în 1978¹⁵, iar altele două apar într-o publicație mai veche¹⁶ — una din ele fiind reluată în catalogul de față (nr. 94). Prin urmare, vom studia acum 112 piese. Numerele din catalog corespund cu cele de pe planșe. Pieseile sunt din bronz, afară de una singură de argint (nr. 95) și alte două dintr-un aliaj alb (nr. 83, 96).

Proveniența lor este diferită. Zece dintre ele (nr. 5, 10, 30, 62, 65, 66, 73, 83, 94, 111) se păstrează la Muzeul din Gherla și, desigur, au fost aflate în raza localității actuale; alte precizări nu se mai pot face. Altele șase (nr. 8, 32, 33, 44, 80, 82) au fost descoperite prin ultimele cercetări arheologice sistematice efectuate în castru; pentru ele dispunem de toate datele contextuale necesare. Cele mai numeroase, 96 de fibule, au fost aflate în apa Someșului Mic în aval de castru și de actualul pod rutier pe șoseaua Cluj—Gherla, la punctul numit „Stăvilă”; aici s-au scos din apă numeroase piese antice de metal (monete, piese de echipament și harnașament, fibule etc.)¹⁷, dintre care numai monetele au fost deocamdată studiate¹⁸. Cercetările arheologice din 1981—1982 au dovedit că latura de vest a castrului, cea situată spre malul râului, a fost complet distrusă de apă¹⁹, iar contextul topografic și specificul descoperirilor indică indubitabil faptul că toate aceste materiale au fost cărate de apă de pe teritoriul fortificației romane²⁰.

¹² Avem informații verbale despre colecția liceului din localitate (prof. Al. Neamțu, Cluj-Napoca) și a școlii generale „Ana Ipătescu” de astăzi (prof. Al. Nicula, Gherla), care s-au risipit. Cf. *Probleme de muzeografie*, Cluj, 1, 1960, p. 311. De asemenea, știri necontrolate despre diferite colecții particulare împrăștiate.

¹³ Puține piese au ajuns și în alte muzee (un exemplu: R. Ardevan, în *ActaMN*, 19, 1982, p. 287).

¹⁴ M. Feugère, *Les fibules en Gaule Méridionale*, Paris, 1985, p. 13—14.

¹⁵ N. Gudea, I. Chifor, în *ActaMP*, 2, 1978, p. 63—65.

¹⁶ E. Orosz, *Jelentés a szamosújvári római castellum praetoriumának ásatásáról*, Szamosújvár, 1907, p. 20.

¹⁷ Donația nr. 635/13.VI.1981 înregistrată la Muzeul de Istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca. Cf. N. Gudea, I. Chifor, *op. cit.*, p. 63—64.

¹⁸ R. Ardevan, în *BSNR*, 134—137, 1987—1990, sub tipar.

¹⁹ Cf. supra, notele 10 și 15.

²⁰ În lotul materialelor recoltate de la „Stăvilă” se află și numeroase piese de bronz specifice echipamentului militar roman (MITr., neinv.; în curs de prelucrare).

Studierea tuturor acestor fibule s-a făcut în conformitate cu cele mai moderne lucrări de specialitate ce ne-au fost accesibile²¹. Catalogarea lor a evidențiat existența a nouă categorii de asemenea piese, ce vor fi prezentate în continuare în ordine cronologică.

A. Fibule puternic profilate (nr. 1—42)

Fibulele de acest tip sunt cele mai bine reprezentate la Gherla, formînd cca. 40% din totalul descoperirilor. Ele sunt larg răspîndite și în imperiu, din Britannia pînă în sudul Rusiei²². Dintre numeroasele descoperiri din Dacia le semnalăm doar pe cele de la Cristuru Secuiesc²³, Porolissum²⁴ și Ulpia Traiana Sarmizegetusa²⁵. Formele incipiente ale acestui tip datează din secolul I e.n.²⁶, iar variantele existente la noi sunt datate în general în prima jumătate a secolului II e.n.; dar fiind podoabe, nu este exclus ca utilizarea lor să depășească în unele cazuri acest cadru cronologic.

B. Fibule cu genunchi (nr. 43—61)

Fibulele cu genunchi, descoperite în număr masiv mai ales în provinciile balcano-dunărene²⁷, au totuși o arie largă de răspîndire, din Britannia pînă-n Siria²⁸. În Dacia existența lor este semnalată în 63 de puncte²⁹. Datarea lor se face în general din al treilea sfert al secolului II e.n. pînă în secolul al III-lea, iar în unele provincii chiar și în secolul al IV-lea³⁰. Pieseile descoperite la Gherla pot fi clasificate în mai multe variante, după forma capului: a) *varianta cu capul semirotund* (nr. 43—52); b) *varianta cu capul în cutie* (nr. 53—60); c) *varianta cu capul în formă de cheie* (nr. 61).

C. Fibule cu cap în formă de trompetă (nr. 62—64)

Asemănătoare cu fibulele puternic profilate, se deosebesc de acestea prin capul lățit al fibulei, în genul unei trompete. Nodozitatea de pe corp este în general masivă. Piciorul este scurt și se termină în buton. Patria lor de origine este Pannonia și Noricum³¹, fiind destul de rare în Dacia³². Cronologic, ele se înscriu în intervalul cuprins între începutul și al treilea sfert al secolului II e.n.

D. Fibule cu capul în formă de ancoră (nr. 65)

Denumite astfel după capul lor, asemănător cu al unei ancore. Ele sunt răspîndite în Moesia³³, Pannonia³⁴, Dacia³⁵, fiind caracteristice acestor provincii. Datarea acestor piese nu este rezolvată nici astăzi pe deplin, din lipsa unor descoperiri cu un context arheologic restrîns. Deoarece derivă din fibulele puternic profilate,

²¹ Este vorba de lucrările întocmite de D. Bojović, M. Feugère, W. Jobst și E. Riha, citate în notele alăturate.

²² E. Riha, *Die römischen Fibeln aus Augst*, Bern, 1979, p. 73.

²³ T. Soroceanu, în *ActaMN*, 8, 1971, p. 501 (pl. I/1, 6).

²⁴ N. Gudea, V. Lucăcel, în *ActaMP*, 3, 1979, p. 324—326, 352—353 (pl. I, II).

²⁵ S. Cociș, E. Nemeș, în *ActaMN*, 20, 1983, p. 442—443 (pl. I).

²⁶ E. Riha, *loc. cit.*

²⁷ D. Bojović, *Rimske fibule Singidunuma*, Beograd, 1983, pl. XIX—XXVII.

²⁸ W. Jobst, *Die römischen Fibeln aus Lauriacum*, Linz, 1975, p. 59.

²⁹ S. Cociș, *Tipologia fibulelor cu genunchi în Dacia* (manuscris).

³⁰ E. Riha, *op. cit.*, p. 85.

³¹ Idem, *op. cit.*, p. 81.

³² I. H. Crișan, în *ActaMP*, 3, 1979, p. 283 (pl. IV/5—8), 306.

³³ D. Bojović, *op. cit.*, pl. XVI/145.

³⁴ E. Patek, *Verbreitung und Herkunft der römischen Fibeltypen von Pannonien*, Budapest, 1942 (= *DissPann* 2), p. 30.

³⁵ I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 280, 284—285 (pl. III, IV/1—3).

este clar că ele sunt databile în secolul al II-lea, dar descoperirea de la Ațel³⁶ indică folosirea lor și în prima jumătate a secolului III e.n. Ceea ce, pentru o perioadă de „modă”, este cam mult. Înclinăm spre o restrângere a datării lor, anume începând cu mijlocul (poate chiar al treilea sfert al) secolului II și până în prima jumătate a secolului III e.n.

E. Fibule timpurii cu balama (nr. 66)

Piese din această categorie ridică câteva probleme privind apartenența lor tipologică. Corpul în formă de S, nodozitatea aplatizată (realizată prin incizii perpendiculare), butonul terminal, cel al piciorului și portagrafa ne-au determinat să încadrăm asemenea piese descoperite la Ulpia Traiana Sarmizegetusa în rîndul fibulelor puternic profilate³⁷. Dar la o reluare a lor în discuție se pot observa unele diferențieri. Piese care prezintă la cap o plăcuță care maschează balama, iar corpul și piciorul lor sunt mult mai masive, fac parte din categoria fibulelor puternic profilate: Micia³⁸, Porolissum³⁹, Augst⁴⁰. În schimb, cele care au capul mic plat, dreptunghiular sau cu două scobituri în formă de semicerc, sunt fibule ce derivă probabil din tipul „Aucissa”; pentru a se diferenția de acestea din urmă, au fost denumite *fibule timpurii cu balama*. Ele sunt răspândite în Dacia: Bivolari⁴¹, Slimnic⁴², Ulpia Traiana Sarmizegetusa⁴³, Porolissum⁴⁴ etc. În Imperiu ele au ca arie de răspîndire provinciile balcano-dunărene⁴⁵. Cronologic se încadrează în prima jumătate a secolului II e.n.

F. Fibule plate (nr. 67)

Caracteristic pentru acest tip este capul plat al fibulelor, marea majoritate avînd sistemul de închidere prin balama. Există numeroase variante. Piesa în discuție acum aparține variantei cu corpul traforat. Analogii bune întîlnim la Lauriacum⁴⁶ și Micia⁴⁷. Asemenea fibule se datează între al treilea sfert al secolului II e.n. și prima jumătate a secolului III e.n.

G. Fibule zoomorfe (nr. 68—71)

Fibulele din această categorie pot fi atît plate cît și în relief. Unele sunt emailate, altele sunt numai din metal. Reprezintă diferite animale (rațe, ciini, cai etc.). Piese noastre au bune analogii în cele două Moesii⁴⁸, la Porolissum⁴⁹ etc. Din punct de vedere cronologic, ele se înscriu în intervalul cuprins între al treilea sfert al secolului II și prima jumătate a celui următor.

³⁶ Idem, în *Dacia*, 3, 1959, p. 358—359.

³⁷ S. Cociș, A. Rusu, în *Sargetia*, 20, 1986—1987, p. 140.

³⁸ I. H. Crișan, în *ActaMP*, 3, 1979, p. 282 (pl. I/5, 8), 305.

³⁹ Informație amabilă N. Gudea, căruia îi mulțumim și cu această ocazie.

⁴⁰ E. Riha, *op. cit.*, pl. XLIX/1423.

⁴¹ D. Tudor, Gh. Poenaru-Bordea, Cr. M. Vlădescu, în *SMMIM*, 2—3, 1969—1970, p. 32, fig. 31/2.

⁴² I. Glodariu, *Așezări dacice și daco-romane la Slimnic*, București, 1981, p. 47, fig. 31/18.

⁴³ D. Alicu, S. Cociș, în *Apulum*, 25, 1988, p. 227, pl. III/29, 30.

⁴⁴ Cf. supra, nota 39.

⁴⁵ D. Bojović, *op. cit.*, p. 47.

⁴⁶ W. Jobst, *op. cit.*, pl. XLVII.

⁴⁷ S. Cociș, A. Rusu, *op. cit.*, p. 144, pl. III/7.

⁴⁸ E. Genčeva, în *ArchSofia*, 4, 1987, p. 38, pl. 5/k, l, o; D. Bojović, *op. cit.*, pl. XXX.

⁴⁹ N. Gudea, V. Lucăcel, *op. cit.*, p. 338—339, 366 (pl. XV).

H. Fibule cu piciorul întors pe dedesubt (nr. 78—81)

Caracteristica lor este replierea piciorului, acesta din urmă fiind prins de corp cu două sau mai multe spire. Marea majoritate au sistemul de închidere realizat prin resort. Corpul piesei este de obicei în formă de bandă, uneori avind și ornamente realizate prin incizie. Pieseile noastre au bune analogii în general în provinciile de la Dunărea de Jos⁵⁰, iar în Dacia există peste 40 de localități cu descoperiri de acest gen⁵¹. Încadrările cronologice ale acestui tip de fibulă pentru Dacia sunt diferite; Gh. Diaconu⁵² și I. H. Crișan⁵³ susțin o datare mai timpurie, pe cînd K. Horedt⁵⁴, D. Protase⁵⁵, N. Gudea⁵⁶ și M. Bărbulescu⁵⁷ argumentează utilizarea lui în prima jumătate a secolului III e.n. Ne raliem și noi acestei din urmă opinii.

I. Fibule în formă de T (nr. 73—77, 82, 83)

Pieseile în formă de T sunt cele mai tîrzii fibule cunoscute în Dacia romană. Derivînd din fibulele cu picior întors pe dedesubt, ele continuă să coexiste cu acestea, dînd naștere fibulelor cu „capete de ceapă”. Fibulele în formă de T au numeroase variante, în funcție de sistemul de închidere, de forma capului și ornamentele acestuia. Cele de la Gherla au bune analogii la Singidunum⁵⁸, Augst⁵⁹, Lauriacum⁶⁰, Porolissum⁶¹, Gilău⁶² etc. Cronologic, ele se încadrează în prima jumătate a secolului III e.n.

Compoziția lotului de fibule de la Gherla se aseamănă destul de bine cu cea cunoscută din alte situri daco-romane. Analogia cea mai bună o constituie descoperirile de la Porolissum⁶³. Ca și aproape pretutindeni în Dacia, domină categoric piesele utilizate în secolul II; fibule ce ar putea să fi fost folosite chiar în veacul precedent nu sunt puține, dar acest aspect nu trebuie să ne surprindă, ele putînd rămîne mai mult timp în utilizare.

Ceea ce stîrnește o oarecare nedumerire este absența unor piese databile cu toată certitudinea în a doua jumătate a secolului III. Dar fenomenul apare și în alte așezări din Dacia romană, în care se știe sigur că romanii sunt prezenți cel puțin pînă la Aurelian⁶⁴. La Gherla, descoperirile monetare arată clar locuirea vechiului sit roman și în secolul al IV-lea⁶⁵, dar fibulele acestui veac sunt absente. Este suficient pentru a dovedi că lipsa de fibule sigur databile în a doua jumătate a secolului III nu poate constitui un argument pentru părăsirea așezării înainte de anii 270.

Explicația, la Gherla ca și pretutindeni în Dacia romană, trebuie să rezide în starea economică generală. Se știe că ultimele 2—3 decenii ale stăpînirii romane în Dacia au cunoscut grave probleme economice, slăbirea extremă a legăturilor comerciale și a circulației monetare⁶⁶. Or, fibulele studiate de noi acum erau mate-

⁵⁰ D. Bojović, *op. cit.*, p. 53 (pl. XXXII), 310, 315.

⁵¹ Gh. Diaconu, în *Dacia*, 15, 1971, p. 246—248, 263—264.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 301.

⁵⁴ K. Horedt, în *Apulum*, 16, 1978, p. 234—235.

⁵⁵ D. Protase, *Un cimitir dacic din epoca romană la Soporul de Cîmpie*, București, 1976, p. 64.

⁵⁶ N. Gudea, în *ActaMP*, 13, 1989, p. 605.

⁵⁷ M. Bărbulescu, în *Potaissa*, 2, 1980, p. 172—175.

⁵⁸ D. Bojović, *op. cit.*, pl. XXXVI—XXXIX.

⁵⁹ E. Riha, *op. cit.*, pl. XLIX/1426—1432.

⁶⁰ W. Jobst, *op. cit.*, pl. XXVIII/209—214 și XXIIX/215—221.

⁶¹ N. Gudea, *op. cit.*, pl. CXCIII/1—17 și CXCIX/1—17.

⁶² Informație amabilă D. Isac, căruia îi mulțumim și cu această ocazie.

⁶³ N. Gudea, *op. cit.*, p. 594—623.

⁶⁴ Cf. supra, nota 29.

⁶⁵ E. Chirilă, I. Chifor, în *ActaMP*, 3, 1979, p. 142—143; E. Chirilă, N. Gudea, I. Chifor, în *ActaMP*, 3, 1979, p. 525—531.

⁶⁶ M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, București, 1969, p. 437, 442, 444, 449—451.

riale fabricate pe loc sau în apropiere⁶⁷. În starea generală de criză de atunci este foarte probabil ca atelierele provinciale să nu fi inovat prea mult, continuând o producție restrinsă în formele tradiționale. Acestui fenomen i se va fi adăugat, din aceleași motive, păstrarea mai îndelungată în folosință a fibulelor vechi.

Aspectul cronologic general al lotului de fibule romane de la Gherla corespunde perfect cu cel al descoperirilor monetare⁶⁸. În ambele cazuri există piese din secolul I e.n. rămase încă în uz, domină obiectele specifice secolului II, iar cele din veacul următor se pot data în general în prima lui jumătate. Aceeași situație se cunoaște în majoritatea așezărilor daco-romane⁶⁹, ceea ce dovedește justetea concluziei de mai sus.

CATALOG

1. Fibulă; fragment; lipsește arcul; L=3,6 cm; l=1,6 cm; corpul prezintă o nodozitate în mijloc și o nervură mediană, arcul era format din 8 spire; piciorul se termină în buton, portagrafa destul de scundă și lată; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40847 (pl. I/1).

2. Fibulă; fragment; se păstrează corpul; L=3,6 cm. Corpul prezintă o nodozitate și o nervură mediană, iar piciorul este decorat cu incizii și se termină în buton; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40848 (pl. I/2).

3. Fibulă; fragment; lipsește arcul și acul; L=3,8 cm; capul are o nodozitate pe corp, piciorul este ornamentat cu linii în zig-zag; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40849 (pl. I/3).

4. Fibulă; fragment; lipsă arcul și acul; L=3,9 cm; corpul are o nodozitate și o nervură mediană, iar piciorul are o nervură mediană și se termină cu buton; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40850 (pl. I/4).

5. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul și portagrafa; L=3,7 cm. Nodozitatea are trei creste, cea din mijloc fiind mai înaltă; Gherla; M Gherla, nr. inv. 884 (pl. I/5).

6. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul cu două nodozități, fiecare cu mai multe creste. L=3,7 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40851 (pl. I/6).

7. Fibulă; fragment; lipsește arcul, acul și portagrafa; L=4,6 cm; Pe corp se află o nodozitate cu mai multe creste; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40852 (pl. I/7).

8. Fibulă; fragment; foarte corodată; se păstrează piciorul și portagrafa; L=3,9 cm; piesa are o nodozitate cu mai multe creste; Castru, 1982, S₃,—0,80 m; MITr., nr. inv. V 40853 (pl. I/8).

9. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul și portagrafa; L=3,4 cm; pe corp se află o nodozitate și o nervură mediană, iar piciorul este decorat cu incizii; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40854 (pl. I/9).

10. Fibulă; fragment; lipsește arcul și acul; L=5,4 cm; la cap resortul era protejat de o mică placă semicirculară. Corpul dreptunghiular în secțiune are o nodozitate cu mai multe creste. Piciorul se termină într-un buton; portagrafa este lată; Gherla; M Gherla, nr. inv. 883 (pl. I/10).

11. Fibulă; fragment; lipsă arcul și o parte din spire; L=5,9 cm; la cap se află o plăcuță, corpul este ornamentat cu o nodozitate cu mai multe creste; piciorul are o nervură mediană, este ornamentat cu incizii și se termină într-un buton proeminent; portagrafa este joasă; arcul avea 8 spire; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40855 (pl. I/11).

12. Fibulă; fragment; lipsă acul și piciorul; L=2,2 cm; pe corp o nodozitate formată din două creste; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40856 (pl. II/12).

⁶⁷ S. Cociș, E. Nemeș, *op. cit.*, p. 434. La „Stăvilar” s-au recoltat și fragmente informe de bronz, păstrate evident pentru retopire (cf. supra, nota 17). Ultimele cercetări arheologice au descoperit și un creuzet fragmentar cu urme de bronz topit (cf. supra, nota 11).

⁶⁸ R. Ardevan, *Monetary Circulation in the Ancient Settlement of Gherla*, manuscris sub tipar (*Eos*, Poznań, LXXIX, 1991).

⁶⁹ M. Macrea, *op. cit.*, p. 449—451; K. Horedt, *Siebenbürgen in spätrömischer Zeit*, Bukarest, 1982, p. 30—33, 38—43.

13. Fibulă; fragment; lipsesc arcul, acul și piciorul; L=2 cm; piesa are pe corp o nervură mediană și o nodozitate; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40857 (pl. II/13).
14. Fibulă; fragment; se păstrează capul fibulei; L=2,3 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40858 (pl. II/14).
15. Fibulă; fragment; se păstrează capul fibulei; L=2,4 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40859 (pl. II/15).
16. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul; L=2,6 cm; piciorul are o nodozitate și o nervură mediană, avînd de asemenea și incizii pe cele două fețe; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40860 (pl. II/16).
17. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul; L=2,6 cm; piciorul este ornamentat cu incizii, se termină într-un buton; portagrafa înaltă; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40861 (pl. II/17).
18. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul; L=2,8 cm; piciorul ornamentat cu o nodozitate și o nervură mediană; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40862 (pl. II/18).
19. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul; L=1,2 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40863 (pl. II/19).
20. Fibulă; fragment; se păstrează capul; L=1,3 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40864 (pl. II/20).
21. Fibulă; fragment; se păstrează capul; L=1,7 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40865 (pl. II/21).
22. Fibulă; fragment; se păstrează capul; L=1,6 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40866 (pl. II/22).
23. Fibulă; fragment; se păstrează portagrafa și un buton; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40867 (pl. II/23).
24. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul; L=1,8 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40868 (pl. II/24).
25. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul; L=1,4 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40869 (pl. II/25).
26. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul; L=1,5 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40870 (pl. II/26).
27. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul ornamentat cu incizii și un buton masiv; L = 2,7 cm; cu o nodozitate; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40871 (pl. II/27).
28. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul și un buton; L=3 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40872 (pl. II/28).
29. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul și portagrafa; L=2,5 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40873 (pl. II/29).
30. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul cu buton; L=1,8 cm, l=2 cm; Castru; M Gherla, nr. inv. 3450 (pl. II/30).
31. Fibulă; fragment; lipsește capul, arcul și acul; L=4,6 cm; corpul avea o nodozitate cu mai multe creste; piciorul are o nervură mediană, portagrafa este lată; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40874 (pl. II/31).
32. Fibulă; fragment; lipsește capul, arcul și acul; L=4,9 cm; pe corp piesa avea o nodozitate și o nervură mediană, portagrafa este scurtă și îngustă; Castru, 1982, S_{1a}—0,90 m; MITr., nr. inv. V 40875 (pl. II/32).
33. Fibulă; fragment; lipsește acul și arcul; L=3,9 cm, l=1,5 cm; corpul are 2 nervuri fiind despărțit cu o nodozitate; piciorul de formă trapezoidală este ornamentat cu incizii; Castru, 1982, S₁; MITr., nr. inv. V 40876 (pl. III/33).
34. Fibulă; fragment; lipsește arcul, acul și o parte din portagrafa; L=3,7 cm, l=1,4 cm; corpul are o nervură; piciorul de formă trapezoidală este ornamentat cu incizii; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40877 (pl. III/34).
35. Fibulă; fragment; lipsește arcul și acul; L=2,6 cm, l=0,8 cm; capul are o nervură cu trei creste; piciorul de formă trapezoidală este ornamentat cu incizii; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40878 (pl. III/35).
36. Fibulă; fragment; lipsește arcul, acul și piciorul; L=2,4 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40879 (pl. III/36).
37. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul ornamentat; L=2,2 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40880 (pl. III/37).
38. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul; L=1,6 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40881 (pl. III/38).

39. Fibulă; fragment; se păstrează doar piciorul; L=1,9 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40882 (pl. III/39).
40. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul ornamentat; L=1,4 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40883 (pl. III/40).
41. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul; L=1,2 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40884 (pl. III/41).
42. Fibulă; fragment; lipsă arcul; L=3,1 cm, l=1,7 cm; pe corp se află două nodozități, piciorul este triunghiular cu baza în sus, portagrafa scurtă, arcul avea 8 spire; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40885 (pl. III/42).
43. Fibulă; fragment; lipsă acul; L=3,3 cm, l=2,2 cm; arcul avea 8 spire; capul este în formă de semidisc, corpul îndoit puternic, portagrafa scurtă și înaltă; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40886 (pl. III/43).
44. Fibulă; întreagă; L=2,9 cm, l=1,6 cm; arcul are 8 spire, capul este în formă de semidisc, corpul puternic curbat, portagrafa înaltă; Castru, 1982, S₁; MITr., nr. inv. V 40887 (pl. III/44).
45. Fibulă; fragment; lipsă o parte din ac; L=2,8 cm, l=1,6 cm; arcul avea 8 spire; capul în formă de semidisc; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40888 (pl. III/45).
46. Fibulă; fragment; lipsă arcul și acul; L=3,5 cm; capul este în formă de semidisc; corpul puternic curbat, portagrafa scurtă; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40889 (pl. III/46).
47. Fibulă; fragment; se păstrează semidiscul; L=1,1 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40890 (pl. III/47).
48. Fibulă; fragment; se păstrează capul în formă de semidisc; L=0,8 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40891 (pl. III/48).
49. Fibulă; fragment; se păstrează o parte din corp; L=1,8 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40892 (pl. III/49).
50. Fibulă; fragment; se păstrează capul și o mică parte din corp; L=1,8 cm; arcul era protejat de o plăcuță peste care vine capul dreptunghiular, capul îndoit în unghi drept; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40893 (pl. III/50).
51. Fibulă; fragment; lipsă arcul și acul; L=2,9 cm; capul este în formă de semidisc; corpul este îndoit în unghi drept și are 2 nervuri, portagrafa înaltă; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40894 (pl. III/51).
52. Fibulă; fragment; L=3,1 cm; capul este în formă de semidisc, corpul este dreptunghiular și portagrafa era probabil în formă de cirlig; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40895 (pl. III/52).
53. Fibulă; fragment; lipsă acul și portagrafa; L=2,4 cm, l=1,5 cm; arcul în cutie are 8 spirale; semidisc la cap; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40896 (pl. IV 53).
54. Fibulă; fragment; lipsă acul și o parte din portagrafa; L=2,4 cm; l=1,6 cm; arcul în cutie are 8 spire; cu semidisc la cap; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40897 (pl. IV/54).
55. Fibulă; fragment; lipsă portagrafa; L=2,6 cm, l=1,6 cm; arcul în cutie are 8 spire; capul în formă de semidisc; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40898 (pl. IV 55).
56. Fibulă; fragment; lipsă acul și o parte din portagrafa; L=3,4 cm, l=1,9 cm; arcul în cutie are 8 spire; capul cu semidisc; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40899 (pl. IV/56).
57. Fibulă; fragment; lipsă acul; L=3,5 cm, l=2 cm; arcul în cutie are 10 spire; capul în formă de semidisc; corpul fațetat, portagrafa înaltă, piciorul se termină în buton; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40900 (pl. IV/57).
58. Fibulă; fragment; lipsă arcul, acul și o parte din portagrafa; L=3,6 cm, l=2,3 cm; capul în formă de semidisc, piciorul se termină în buton, portagrafa înaltă; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40901 (pl. IV/58).
59. Fibulă; fragment; lipsă acul; L=3,6 cm, l=2,2 cm; arcul în cutie are 12 spire; capul în formă de semidisc, piciorul se termină în buton, portagrafa este înaltă; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40902 (pl. IV/59).
60. Fibulă; fragment; se păstrează o parte din cutie și corp; L=2,4 cm, l=2,1 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40903 (pl. IV/60).
61. Fibulă; fragment; lipsește acul; L=2,9 cm, l=1,1 cm; capul este traforat, întreaga piesă avînd aspectul unei chei; piciorul se termină în buton, portagrafa înaltă, sistemul de închidere prin balama; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40904 (pl. IV/61).

62. Fibulă; fragment; lipsește arcul și acul; L=3,5 cm, l=1,4 cm; capul este format dintr-un disc, are o nodozitate masivă cu 5 creștături, piciorul se termină în buton, portagrafa scundă; Gherla; M Gherla, nr. inv. 885 (pl. IV/62).

63. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul cu un buton; L=1,3 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40905 (pl. IV/63).

64. Fibulă; fragment; lipsește arcul și acul; L=3,5 cm, l=1,6 cm; capul este în formă de semidisc, pe cap are o nodozitate; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40906 (pl. IV/64).

65. Fibulă; fragment; lipsă acul și o parte din portagrafă și unul din brațe; L=5,7 cm, l=3,1 cm; arcul are 12 spire, la cap e o plăcuță; capul în formă de ancoră, pe corp o nodozitate formată din crește, piciorul se termină într-un buton masiv, portagrafa scundă și lată; Gherla; M Gherla, nr. inv. 881 (pl. IV/65).

66. Fibulă; bună; lipsește o parte din ac; L=4 cm, l=1,2 cm; acul acționat prin balama, pe cap o nervură mediană și trei crește, piciorul se termină în buton, portagrafa scurtă și înaltă; Gherla; M Gherla, nr. inv. 882 (pl. V/66).

67. Fibulă; fragment; lipsă acul; D=3,7 cm; piesa este plată având 13 orificii traforate în formă de pelta, sistemul de închidere prin balama; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40907 (pl. V/67).

68. Fibulă; fragment; lipsește arcul, acul și o parte din portagrafă; L=2,6 cm; corpul piesei reprezintă o pasăre; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40908 (pl. V 68).

69. Fibulă; fragment; lipsă arcul și acul; L=2,7 cm; corpul piesei reprezintă o pasăre (probabil un porumbel); „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40909 (pl. V/69).

70. Fibulă; fragment; se păstrează o parte din corp; L=1,7 cm; corpul păstrat reprezintă corpul unui animal (ciine sau iepure); „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40910 (pl. V/70).

71. Fibulă; fragment; se păstrează o parte din corp; L=2,1 cm, l=1,6 cm; corpul piesei reprezintă un animal, respectiv pe baza analogiilor un cal; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40911 (pl. V/71).

72. Fibulă; fragment; se păstrează o parte din corp; L=1,8 cm; corpul piesei este plat, având probabil o placă triunghiulară; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40912 (pl. V/72).

73. Fibulă; fragment; lipsă piciorul și portagrafa; L=2 cm, l=2,1 cm; corpul piesei este decorat cu două rânduri paralele de incizii; Gherla; M Gherla, nr. inv. 886 (pl. V/73).

74. Fibulă; fragment; se păstrează un braț și o parte din corp; L=2 cm, l=1 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40913 (pl. V/74).

75. Fibulă; fragment; lipsă acul; L=4,6 cm, l=1,8 cm; sistemul de închidere prin balama, capul traforat, piciorul ornamentat cu 2 rânduri de incizii perpendiculare, portagrafa joasă și retezată; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40914 (pl. V/75).

76. Fibulă; fragment; lipsă arcul, acul și brațele; L=6,3 cm; capul piesei este decorat cu două benzi de incizii, trei creștături și o nodozitate, piciorul tubular este fațetat; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40915 (pl. V/76).

77. Fibulă; fragment; se păstrează o mică parte din corp și piciorul; L=3,3 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40916 (pl. V/77).

78. Fibulă; fragment; lipsă portagrafa; L=4,5 cm, l=2,5 cm; arcul are 8 spire, corpul are o nervură mediană, piciorul era întors pe dedesubt; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 34597 (pl. VI/78).

79. Fibulă; fragment; lipsește arcul și acul; L=4,5 cm; pe cap este ornamentată cu incizii, piciorul ușor fațetat; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40917 (pl. VI/79).

80. Fibulă; fragment; lipsește arcul și acul; L=4,1 cm; pe corp o nervură mediană, piciorul întors pe dedesubt este ornamentat cu incizii; Castru, 1982, S₃; MITr., nr. inv. 31196 (pl. VI/80).

81. Fibulă; fragment; lipsă arcul și acul; L=5 cm; corpul puternic curbat, piciorul întors pe dedesubt; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40918 (pl. VI/81).

82. Fibulă; întreagă; L=5,5 cm, l=1,1 cm; brațele T-ului scurte, corpul puternic curbat, triunghiular în secțiune, piciorul fațetat; Castru, 1982, S₃; MITr., nr. inv. V 30998 (pl. VI/82).

83. Fibulă; fragment; L=3,3 cm, l=2,1 cm; se păstrează o parte din corpul fațetat cu un buton la cap; Castru; M Gherla, nr. inv. 3502 (pl. VI/83).

84. Fibulă; fragment; L=2,8 cm; se păstrează piciorul ornamentat cu incizii în formă de cruce și perpendiculare, portagrafa scundă și retezată; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40919 (pl. VI/84).
85. Fibulă; fragment; L=3,2 cm; se păstrează o parte din corp; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40920 (pl. VI/85).
86. Fibulă; fragment; se păstrează o parte din corp; L=2,1 cm; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40921 (pl. VI/86).
87. Fibulă; fragment; L=1,9 cm; se păstrează piciorul piesei; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40922 (pl. VI/87).
88. Fibulă; fragment; L=2,1 cm; se păstrează piciorul cu incizii în formă de cruce; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40923 (pl. VI/88).
89. Fibulă; fragment; L=1,9 cm, l=1 cm; se păstrează un arc format din 4 spire; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40924 (pl. VI/89).
90. Fibulă; fragment; L=3 cm; se păstrează piciorul și portagrafa scurtă și înaltă; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40925 (pl. VI/90).
91. Fibulă; fragment; L=2,1 cm; se păstrează piciorul cu un buton; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40926 (pl. VI/91).
92. Fibulă; fragment; l=1,1 cm; se păstrează arcul din 8 spire; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40927 (pl. VII/92).
93. Fibulă; fragment; L=2,1 cm; se păstrează acul și 2 spire; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40928 (pl. VII/93).
94. Fibulă; fragment; L=2,7 cm, l=2,2 cm; se păstrează acul și 10 spire; Gherla, pretoriu; M. Gherla, neinv.; E. Orosz, *Jelentes a szamosujvári romai castellum praetoriumának ásátásáról*, Szamosujvár, 1907, p. 20, pl. VI/2 (p. VI/2 (pl. VII/94).
95. Fibulă; fragment; l=4,5 cm; se păstrează 12 spire; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40929 (pl. VII/95).
96. Fibulă; fragment; L=1,1 cm; se păstrează o parte din corp; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40930 (pl. VII/96).
97. Fibulă; fragment; L=1,4 cm; se păstrează capul; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. 40931 (pl. VII/97).
98. Fibulă; fragment; L=1,9 cm; se păstrează piciorul tubular; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40932 (pl. VII/98).
99. Fibulă; fragment; L=1,6 cm; se păstrează piciorul și portagrafa; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40933 (pl. VII/99).
100. Fibulă; fragment; L=1,4 cm, l=2,1 cm; se păstrează o parte din cap; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40934 (pl. VII/100).
101. Fibulă; fragment; L=1,1 cm; se păstrează o parte din corp, ornamentat cu incizii mediane; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40935 (pl. VII/101).
102. Fibulă; fragment; L=2,1 cm; se păstrează o parte din corp cu o nodozitate; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40936 (pl. VII/102).
103. Fibulă; fragment; L=1,3 cm; se păstrează o parte din cap; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40937 (pl. VII/103).
104. Fibulă; fragment; L=0,9 cm; se păstrează o parte din cap; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40938 (pl. VII/104).
105. Fibulă; fragment; L=0,8 cm, l=1,5 cm; se păstrează o parte din picior cu un buton și parțial portagrafa; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40939 (pl. VII/105).
106. Fibulă; fragment; L=1,3 cm; se păstrează piciorul; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40940 (pl. VII/106).
107. Fibulă; fragment; L=1 cm; cap de fibulă; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40941 (pl. VII/107).
108. Fibulă; fragment; L=0,3 cm, l=2 cm; se păstrează 10 spire; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40942 (pl. VII/108).
109. Fibulă; fragment; L=0,6 cm, l=1,8 cm; se păstrează 7 spire; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40943 (pl. VII/109).
110. Fibulă; fragment; L=0,5 cm, l=2,1 cm; se păstrează 6 spire; „Stăvilar“; MITr., nr. inv. V 40944 (pl. VII/110).

111. Fibulă; fragment; se păstrează piciorul; L=1,5 cm; Gherla; M Gherla, neinv. (pl. VII/111).

112. Fibulă; fragment; se păstrează corpul și piciorul; L=5,1 cm; „Stăvilar”; MITr., nr. inv. V 40945 (pl. VII/112).

SORIN COCIȘ — RADU ARDEVAN — RODICA PINTEA

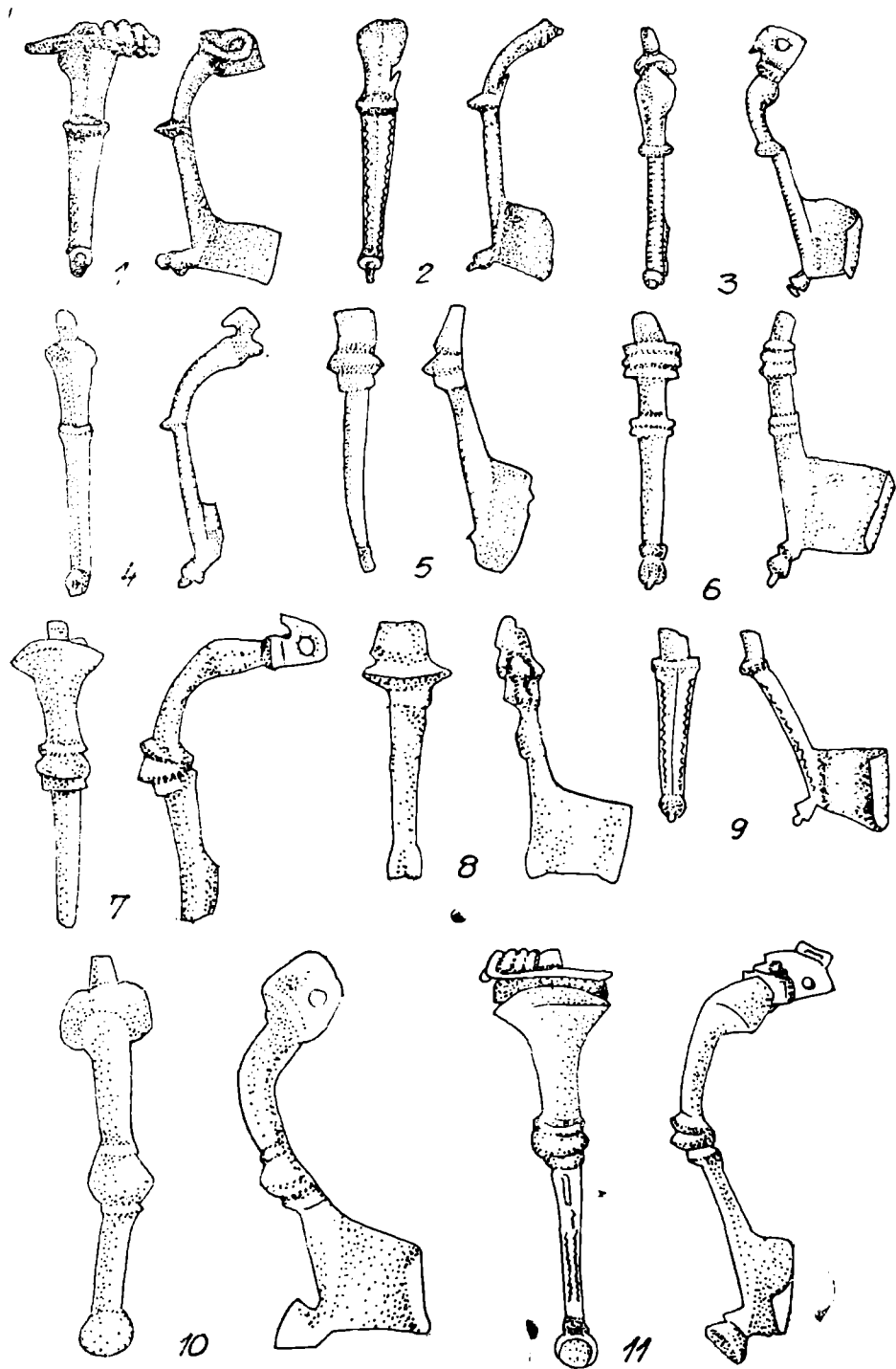
FIBULE ROMAINES DE LA DACIE POROLISSENSIS I. GHERLA

(Résumé)

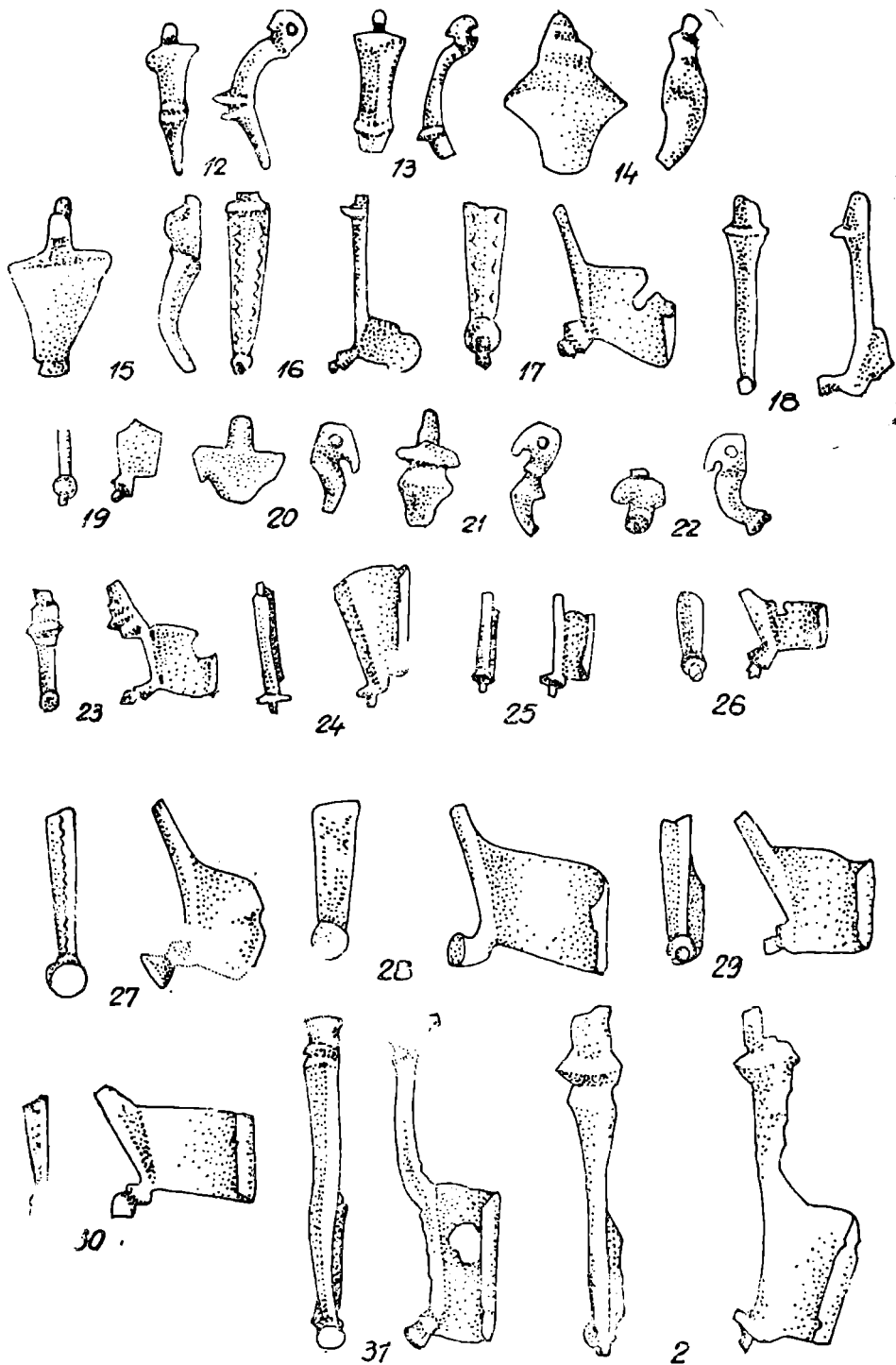
On publie et on étudie 112 fibules romaines provenant de l'établissement de Gherla (d'autres 13 sont connues dans les publications antérieures). Quelques-unes ont paru dans des recherches archéologiques, d'autres furent trouvées fortuitement; la plupart ont été ramassées dans l'eau de la rivière qui a détruit partiellement le camp romain.

L'ensemble des découvertes se compose de: A — fibules puissamment profilées (n-os. 1—42); B — fibules en genou (n-os. 43—61); C — fibules en trompette (n-os. 62—64); D — fibules en ancre (no. 65); E — fibules précoces avec charnière (no. 66); F — fibules plates (no. 67); G — fibules zoomorphes (n-os. 68—71); H — fibules avec le pied replié au dessous (n-os. 78—81); I — fibules en forme d'arbalète (n-os. 73—77, 82, 83), ainsi que des fragments indeterminables.

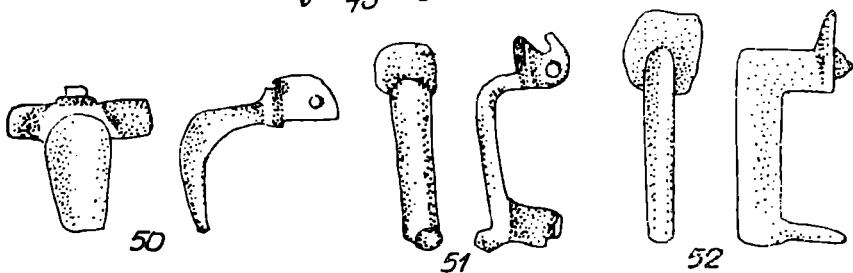
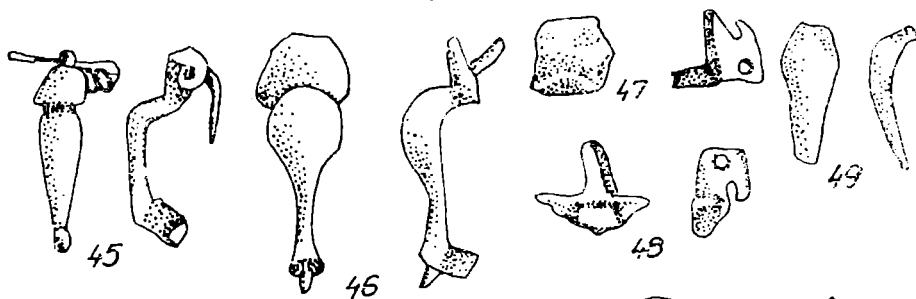
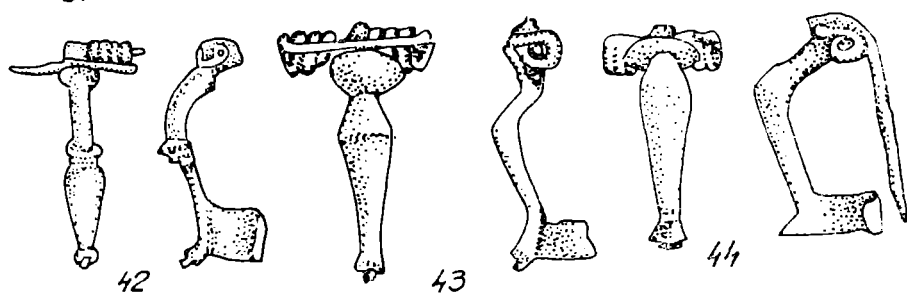
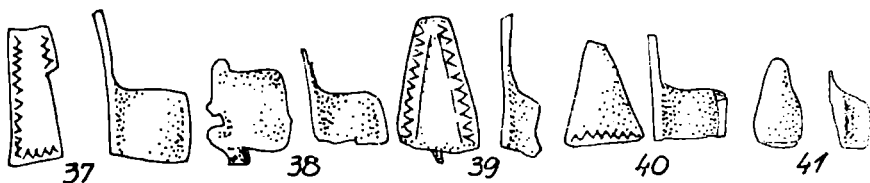
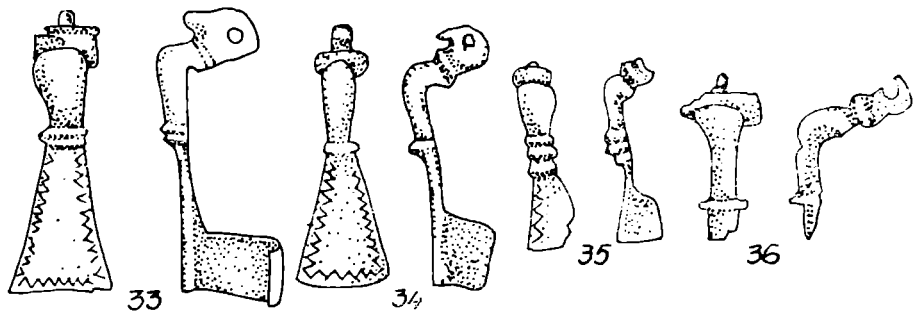
Certaines pièces peuvent dater du I-er siècle, mais étant utilisées aussi dans la première moitié du II-e siècle. Les plus nombreuses sont les fibules du II-e siècle et il y en a assez de la première moitié du siècle suivant. Il manque les fibules datables à coup sûr après l'année 250, mais cette réalité ne prouve que la situation économique précaire de ce temps-là. La situation constatée à Gherla est semblable à celle de la plupart des sites daco-romains étudiés.

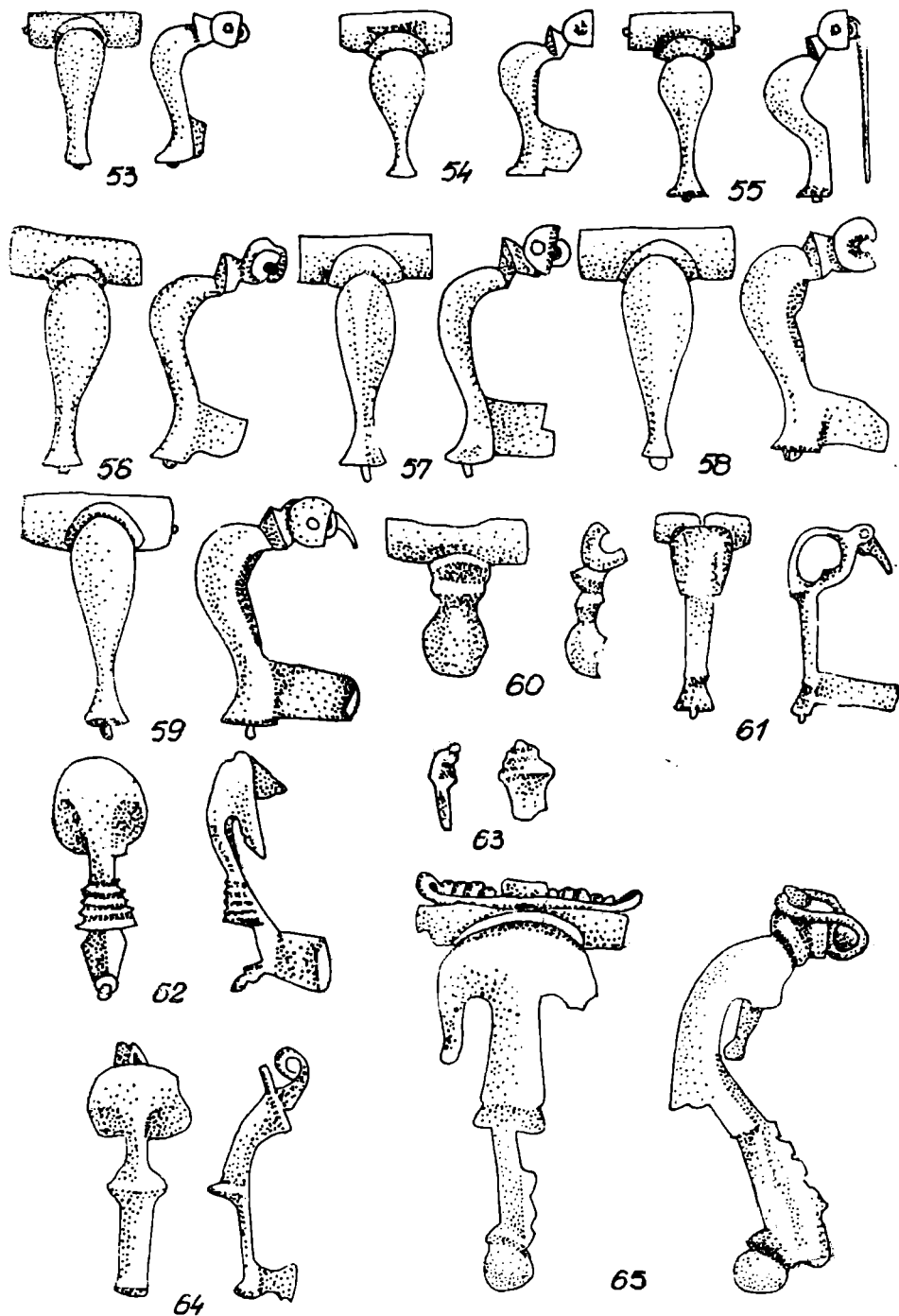
Planșa I. Fibule puternic profilate

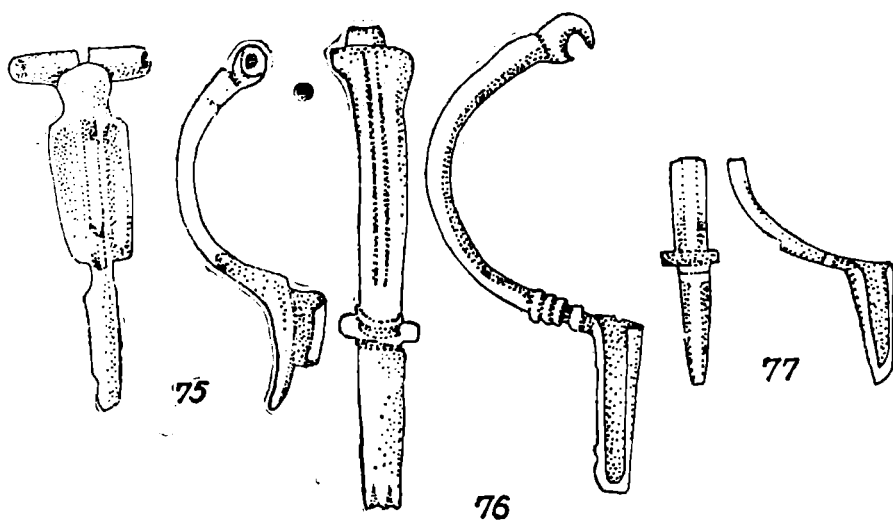
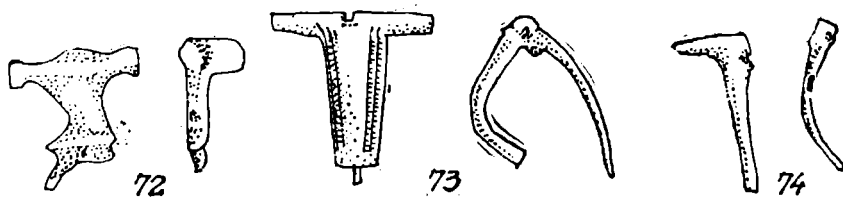
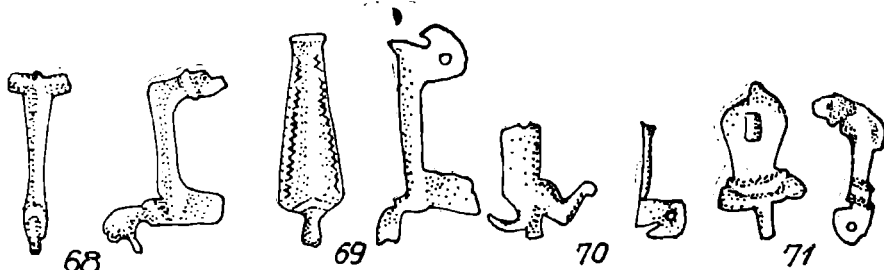
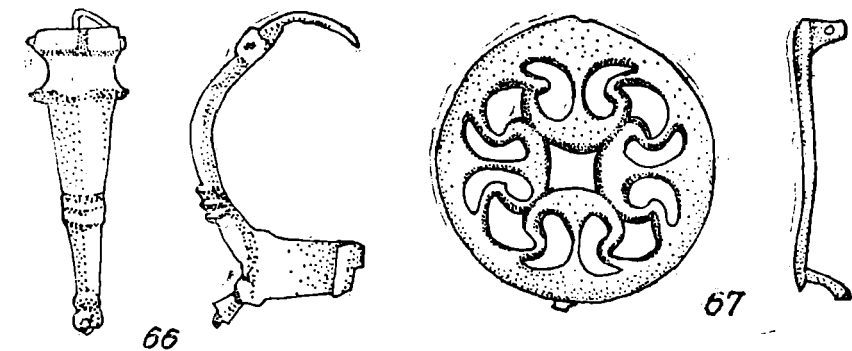
Planșa II. Fibule puternic profilate.

Planșa III. 33—42 Fibule puternic profilate ; 43—52 Fibule cu genunchi

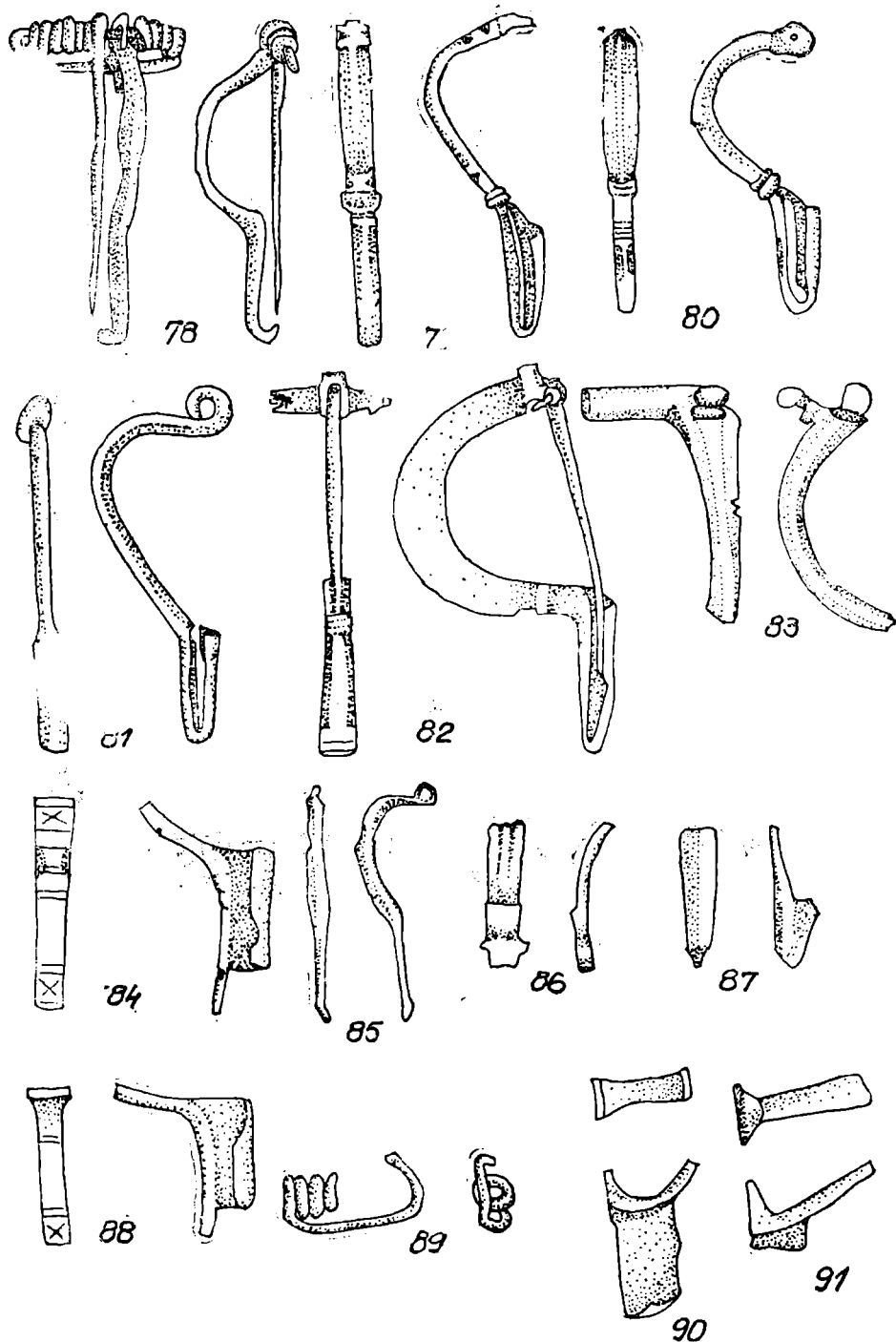

Planșa IV. 53—61 Fibule cu genunchi : 62—65 Fibule cu cap în formă de ancoră

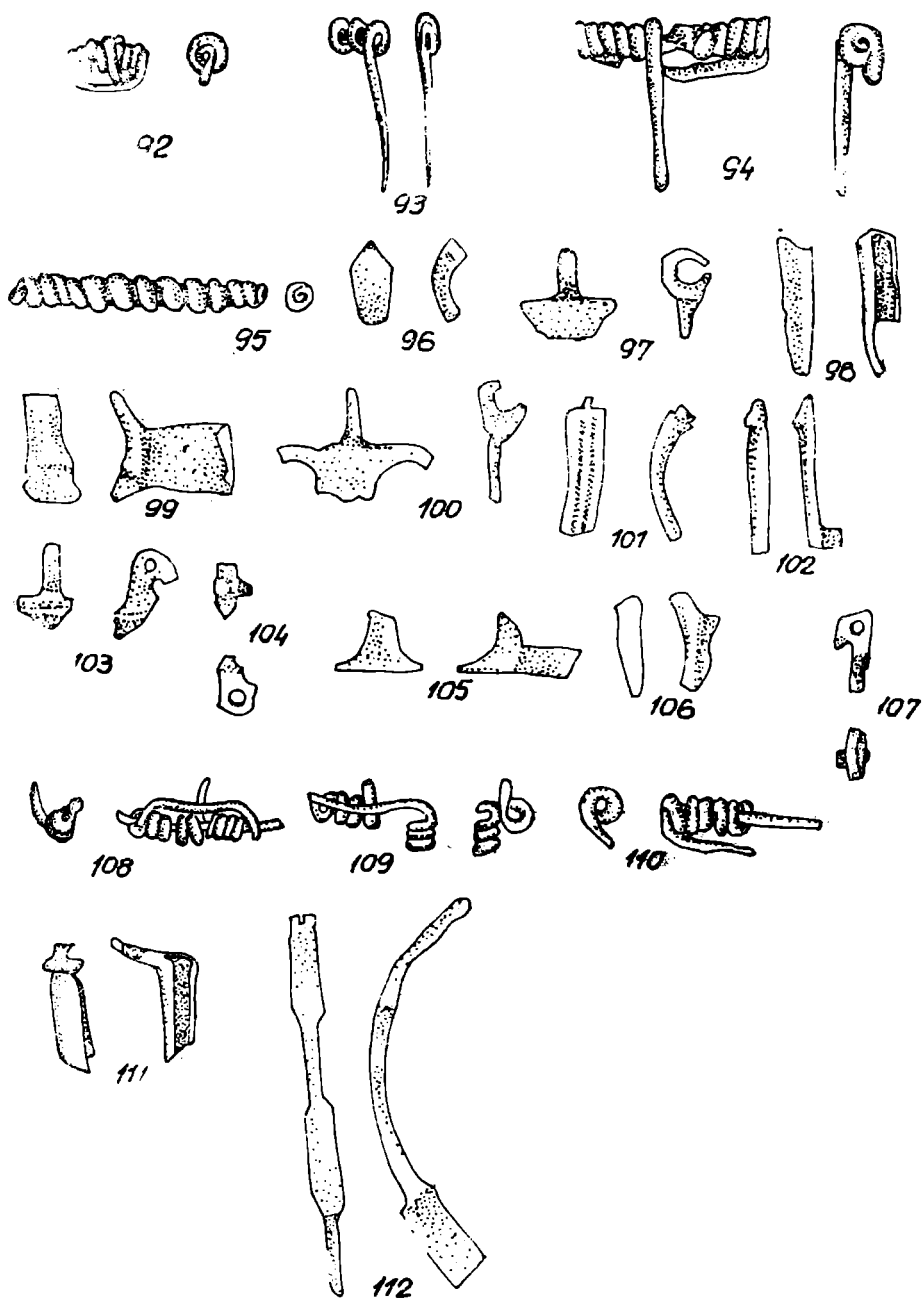

Planșa V. 66 Fibulă cu balama; 67 Fibulă plată; 68–71 Fibule zoomorfe; 72–77 Fibule cu picior întors pe dedesubt

Planșa VI. 78—81 Fibule cu picior întors pe dedesubt; 81—83 Fibule cu corp în formă de T; 84—91 Fibule fragmentare

Plat VII. 92 - 112 Fibule fragmentare